

ספר תהילים פרק קב

(א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל ה' בְּצִרְתָּהּ לִי¹ שִׁירָא דַּתְאֲמַר עַל מַסּוּקִין דַּתְהוּמָא קִדְמָא³ יי כד עיק לי צליתי וקבל צלותי⁴ קְרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי²:

שיר המעלות – שיאמרו הלויים אותו על חמש עשרה מעלות היוצרות מעזרת ישראל עד עזרת נסים ויש כאן ט"ו מזמורים של שיר המעלות (סוכה נא ע"ב), ורבותינו אמרו שישדן דוד להעלות את התהום כמו שפורש במסכת סוכה, ולפי אגדה פתרונו שיר למאה עולות: (שיר למעלות – הפשט כשהיו הלויים מתחילין לעלות במעלות אמרו שיר זה אע"פ שזה השיר לא נכתב בראשונה אין מוקדם ומאוחר) (ס"ח מלאתי):

(ב) ה' הֲצִילָה נַפְשִׁי מִשְׁפַּת שָׁקֶר יי פצי נפשי מספותא דשקרא מן לישנא נכילתא מְלִשׁוֹן רַמְיָהּ⁵:

משפת שקר – זרעו של הרשע שלדין את הצריות צפיהם בעלילות רשע (ג) מַה יִתֵּן לָךְ וּמַה יִסְיֶךָ לָךְ לְשׁוֹן מֵא יְהִיב לָךְ מִלְשִׁינָא וּמֵא יוֹסִיף לָךְ אֲכִיל קוֹרְצֵי לִישְׁנָא רַמְיָהּ⁶:

מה יתן לך – הקצ"ה. ומה יוסיף לך – שמירה ומחילות הרי את נתונה לפני משתי מחילות (מדרכ תהלים).

(ד) חֲצִי גְבוּר שְׁנוֹנִים עִם גַּחְלֵי גֵרִינִין דַּגְבְּרָא שְׁנוֹנִין הֵיךְ בְּרִקִּין מִלְעִיל⁹ עִם גּוֹמְרֵי רִתְמִין דְּדִלְקִין בַּגְּהֵנִם מִלְרַע¹⁰ רַתְמִים⁸:

– מאיר הנ"ך –

¹ עי' מדרש תהלים כד: ר' אליעזר אומר, כל פרשה שאמר דוד כנגד עצמו אמרה וכנגד כל ישראל. האמורה בלשון יחיד, כנגד עצמו אמרה. בלשון רבים, כנגד כל ישראל.

² מדרש תהלים: שיר המעלות אל ה' בצרתה לי וגו'. אמר ירמיהו (ירמיה כ, יג) שירו לה' הללו את ה'. למה ועל אי זה דבר, כי הציל נפש אביון מיד מרעים. כשהקב"ה גואל את ישראל, לא הם מודים בלבד אלא הכל מודים וגו'. הרי לשעבר ולעתיד כשיוצאין מן הצרות ומן הגלות אומר שבת, שנאמר, שיר המעלות. שיר המעלה אין כתיב כאן, אלא שיר המעלות. כשישראל עולים, אינם עולין מעלה אחת אלא למעלות הרבה הן עולין.

³ הנאמר על מעלות של התהום לפני [עי' ירושלמי סנהדרין נב ע"ב].

⁴ וקיבל תפילתי

⁵ מדרש תהלים: הצילה נפשי משפת שקר וגו'. אמרו ישראל לפני הקב"ה, כשם שהצלחנו מן הכל כך תצילני מזה, ואין לנו צרה עוד כי שפת שקר היא הצרה. לכך נאמר, הצילה נפשי וגו'.

⁶ מדרש תהלים: מה יתן לך ומה יוסיף וגו'. מה אתה נהנה ומה אתה מועיל, הוא חוטא ולא לו. אמר הקב"ה ללשון, הגנב גונב לאכול, אף על פי שכתוב, (שמות כ, יג) לא תגנוב. גונב לשעה, שנאמר (משלי ו, ל) לא יבוזו לגנב וגו'. וכתוב, (שמות כ, יג) לא תנאף. ונאף. ועושה תאות נפשו לשעה, שנאמר (משלי ו, לב) נאף אשה חסר לב. אף על פי שמשחית נפשו עושה תאותו לשעה. ואתה הלשון כלום הועלת את נפשך והרגת. וגו'. מה יתן לך ומה יוסיף לך וגו'. לשון הרע קורין אותו שלישי, ולמה, שהורג ג'. הורג עצמו, והמקבלו, ומי שנאמר עליו.

⁷ לומר לשון הרע ורכילות

⁸ מדרש תהלים: נמשל הלשון לחץ, ולמה, שאם ישלוף האדם החרב שבידו להרוג את חברו, הוא מתחנן לו ומבקש הימנו רחמים, מתנחם ההורג ומחזיר החרב לנרתיקו. אבל החץ, כיון שירה אותו והלך אפילו מבקש להחזירה אינו יכול להחזיר. לכך נאמר, חצי גבור שנונים וגו'. הרוותם הזה, מי שמדליקו גחליו אינם כבות. ומעשה היה בב' בני אדם שבאים במדבר וישבו תחת רותם א', לקטו עצים מרותם ובשלו להם מה שיאכלו, ואכלו והלכו להם. לאחר שנה באו למדבר באותו מקום הרוותם ומצאו אפר ממה שהדליקו, אמרו, הרי י"ב חדש יש לנו משעברנו ואכלנו במקום הזה, מששו באפר והלכו עליו ונכוו רגליהם מן הגחלים שתחת האפר, לפי שאין נכבות. לכך נמשל לשון הרע כגחלי רתמים, שנאמר, חצי גבור שנונים וגו'. וכן הרשע הזה הורג בני אדם בלשון. כשם שהחץ הזה אינו יודע בו עד שהגיע אליו, כך לשון הרע אינו יודע בו עד שחיצו של אדם רשע (מעשו) באין פתאום ואין אדם יודע עד שהן מוציאים אותה מלה להריגה או לאיסורין, לפי שאדם הזה נתון במקומו וכותבין עליו להיכן שהוא והורגין אותו. לכך נאמר, חצי גבור שנונים. עי' ב"ר פצ"ח סי' יט: גחלי רתמים שכל גחלים כבים מבפנים אבל גחלי רתמים אע"פ שהוא כבה מבחוץ

חזי גבור שנונים – והרי את הורגת במקום רחוק כחץ. עם גחלי רתמים – כל הגחלים כבו מבחוץ
 כבו מצפנים ואלו כבו מבחוץ ולא מצפנים ד"א מה יתן לך מה סופו של הקב"ה לגזור עליך חזי
 גבורים עם גחלי רתמים חזים מלמעלה וגיהנם מלמטה

(ה) אוֹיֵה לִי כִי גִרְתִּי מִשֶּׁךְ¹¹ שְׁכַנְתִּי עִם וִי לִי אַרְוֹם אֶתֹתֹבֵית עִם אוֹסֵאֵי שְׂרִית עִם מִשְׁכְּנֵיהוֹן דְּעִרְבֵאֵי¹³
 אֶהְיֶה קָדְרִי¹²:

אוייה לי – אמרה כנסת ישראל כי כבר לקית בגלויות רבים הרי גרתי משך עם בני יפת במלכות
 פרס ויון ומשך:

(ו) רַבַּת שְׁכַנָּה לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׁוֹנָא יִתִּיר מִנְהוֹן שְׂרַת נַפְשִׁי עִם סִנֵּי שְׁלֹם
 שְׁלֹם¹⁴:

(ז) אֲנִי שְׁלֹם וְכִי אֶדְבַר הַמָּה אֲנֵא שְׁלֹם וְאַרְוֹם אֶצְלֵי¹⁶ הַנּוֹן לְקִרְבָּא
 לְמַלְחָמָה¹⁵:

אני שלום – עמהם. וכי לדבר – עליהם שלום המה באים להלחם בי

ספר תהילים פרק קכא

(א) שִׁיר לְמַעְלוֹת¹⁷ אֲשָׁא עֵינַי אֶל הַהַרִים¹⁸ מֵאֵין יָבֵא עֲזָרִי:
 שירא דאתאמר על מסוקין דתהומא¹⁹ אזקוף עיני לטוריא מן
 האן ייתי סעדי

עדיין הוא בוער מבפנים כך כל מי שהוא מקבל לשון הרע אע"פ שאתה הולך ומפייסו והוא
 מתפייס עדיין הוא בוער מבפנים.

⁹ כמו ברקים מלמעלה

¹⁰ שדולקים בגהנם מלמטה.

¹¹ עי' מדרש תהלים: אויה לי [כי] גרתי משך. מה אויה לי כי גרתי משך, שהיו מוליכין אותי
 מבבל למדי וממדי ליון ומיון לאדום. וכן הוא אומר, (ישעיה יח, ז) עם ממושך וממורט. מהו
 ממושך, שהייתי נמשך עמהם.

¹² מדרש תהלים: שכנתי עם אהלי קדר. מהו אהלי קדר, שהשחירו פניהם כשולי קדרה. מהו כי
 גרתי משך, שגרתי עם העם הנמשכים לגיהנם. שכנתי עם אהלי קדר, שאין להם לא מקום ישיבה
 א' ולא עמידה א', אלא נוטע היום אהלו כאן ולמחר להלן, ולהלן במקום אחר. כך הם הרשעים,
 יהיו כאהלי קדר שהם שוכנים כאן היום ולמחר ילכו למקום אחר.
¹³ ערבים.

¹⁴ מדרש תהלים: רבת שכנה לה נפשי וגו'. וכי יש אדם שונא שלום. עשו שונא השלום, וכן
 הוא אומר, (ויקרא כו, ו) ונתתי שלום בארץ. אימתי יהיה כן, והשבתי חיה רעה מן הארץ. ואין חיה
 רעה אלא חזיר, שנאמר (תהלים פ, יד) יכרסמנה חזיר מיער. זה עשו הרשע.

¹⁵ מדרש תהלים: אני שלום וכי אדבר וגו'. מהו אני שלום כך אמר הקב"ה למשיח, (שם ב, ט)
 תרועם בשבט ברזל וגו'. א"ל, רבונו של עולם, לאו, אלא בשלום אני פותח לדבר לגוים. לכך נאמר,
 אני שלום וכי אדבר וגו'. אמר ישעיהו (ישעיה נז, יט) שלום שלום לרחוק ולקרוב וגו'. לידי פשוטו
 איני מחזיר בריה, מי שנתן לי לבו בתשובה איני עוד מחזירו. לכך נאמר, שלום שלום וגו'. וכל מי
 שיבוא אצלי, אני בא אצלו ומרפא אותו. שנאמר (שם) ורפאתיו. (שם, כ) והרשעים כים נגרש. כך
 הם הרשעים, אינם מבקשים שלום, שנאמר (תהלים לה, כ) כי לא שלום ידברו וגו'. למה, כי אינם
 מבקשים שלום. לכך נאמר, אני שלום וכי אדבר וגו'.

¹⁶ אתפלל

¹⁷ מדרש תהלים: שיר למעלות אשא עיני אל ההרים וגו'. דוד אמר, שיר למעלות, משנתת
 עלינו מעלה זו אין אנו יורדין, משיושיענו ממלכות עשו שוב אין אנו יורדין עוד לשעבוד מלכות.
 שנאמר (עובדיה א, כא) ועלו מושיעים וגו'. אומרים ישראל להקב"ה, אנו נאמר לך שירה על אותה
 מעלה שהעליתנו מן המלכות. לכך נאמר, שיר למעלות אשא עיני וגו'.

¹⁸ מדרש תהלים: מהו אל ההרים, יום שיבוא הקב"ה בדין וישראל מסתכלין באבות שידברו
 עליהם זכות ואין אב שימלט את בנו ואין איש שימלט את אחיו מאותה צרה ביום הדין, באותה
 שעה נושאים עיניהם לאביהם שבשמים, ואומרים, (ישעיה סג, טז) כי אתה אבינו כי אברהם לא
 ידענו וגו'. עי' ב"ר פס"ח ס' ב: אשא עיני אל ההרים אשא עיני אל ההורים למלפני ולמעבדני. עי'
 תנחומא תולדות יד: שיר למעלות אשא עיני אל ההרים וגו' (תהלים קכא) זשה"כ (זכריה ד) מי

סיר למעלות – רמז במזמור שני למעלות העולות לכדיקים לעתיד לבא מתחת עץ החיים לכסא הכבוד דתניא בספרי סיר המעלות אין כתוב כאן אלא סיר למעלות סיר למי שעתיד לעשות מעלות לכדיקים לעתיד לבא, וזהו סיסד הקליר (בסילוק דיואכר של יוס ב' דסוכות סיסד ר' אליעזר הקליר שהוא בנו של רשב"י בחגיגה פ' אין דורשין ע"ש) ומתחתיה שלשים מעלות זו למעלה מזו עד כסא הכבוד טקות ועולות בשיח נעימות סיר המעלות

- (ב) עֲזָרֵי מַעַם ה' עֲשֵׂה שְׁמַיִם וְאָרֶץ²⁰: סעדי מן קדם²¹ יי דעבד²² שמיא וארעא
 (ג) אֵל יִתֵּן לְמוֹט רִגְלֶךָ אֵל יָנוּם שְׁמֹרְךָ²³: לא יתן לאתמוטטא רגלך לא נים נטרך
 (ד) הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל²⁴: הא לא נים ולא ידמוך נטר ישראל
 (ה) ה' שְׁמֹרְךָ ה' צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ²⁵: יי ינטרנך יי יטלל עלך על סטר²⁶ ימינך
 (ו) יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יִכְפֹּה וַיְרַח בְּלִילָהּ: יימם כד שליט²⁷ שמשא לא ימחונך צפרירי²⁸ ולילי כד שליט²⁹ סיהרא בליליא
 (ז) ה' יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל רָע³⁰ יִשְׁמֹר אֶת נַפְשֶׁךָ³¹: מימרא³² דיי ינטרנך מכל ביש ינטור ית נפשך
 (ח) ה' יִשְׁמֹר צַאתְךָ וּבּוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם³³: יי ינטור מפקך לפרגמטיא³⁴ ומעלך למעסק באוריתא³⁵ מן השתא ועד עלמא

אתה הר הגדול לפני זרובבל למישור זה משיח בן דוד ולמה נקרא שמו הר הגדול שהוא גדול מן האבות. עי' מדרש תהלים קט: בשעה שירד דוד לאחיו והניחוהו אחיו וכל ישראל, באותה שעה נשא דוד עיניו למרום ואמר, (שם קכא, א) שיר למעלות אשא עיני אל ההרים.

¹⁹ שנאמר על עלייתו מהתהום
²⁰ מדרש תהלים: אמר הקב"ה, אתם יודעים מי עוזר אתכם, עושה שמים וארץ.
²¹ מלפני.
²² שעשה.

²³ מדרש תהלים: אל יתן למוט רגלך. מהו אל יתן, בשעה שימוטו הכל לגיהנם אתם אינכם מוטים. וכן אמר הכתוב, (דברים לב, לה) לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם. כשתמוט רגלם של רשעים אותה שעה אינכם מטים, שנאמר (שמואל-א ב, ט) רגלי חסידיו ישמור. עי' מדרש תהלים קט: השיבתו רוח הקדש ואמרה לו, (שם, ג) אל יתן למוט רגליך אל ינום שומרך.

²⁴ מדרש תהלים: הנה לא ינום ולא יישן. וכי יש שינה למעלה, חלילה, לא שינה ולא ישיבה יש למעלה. וכו'. אלא מה אל ינום שומרך, אלו הצרות הבאות על ישראל בעולם הזה, כביכול, הקב"ה עושה כן, וכן אסף אמר, (תהלים מד, כד) עורה למה תישן ה'.

²⁵ עי' תנא דבי אליהו רבה יח: קרא אדם תורה נביאים וכתובים ושנה משנה ומדרש הלכות ואגדות ושמש ת"ח הקב"ה משמרו בעצמו משלו משה"ד למלך שהיה מהלך בדרך ובנו עמו הולך במדבר בנו עמו וכיון שהגיעו לחמה ולשרב עמד אביו עליו בחכמה מדוחק של חמה ועשה צל לבנו כדי שלא יגיע בו החמה והשרב וכן הקב"ה שנאמר (תהלים קכא) ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך.

²⁶ צד
²⁷ כאשר שולט.
²⁸ ??
²⁹ ולילות כאשר שולט
³⁰ עי' ב"ר פס"ח סי' ב: ה' ישמרך מכל רע מעשו ומלבן
³¹ עי' ב"ר פס"ח סי' ב: ישמור את נפשך ממלאך המות. עי' תנחומא קדושים ו: אמר הקב"ה לישראל שמרו מצות ק"ש ערבית ושחרית ואני משמר אתכם שנא' (תהלים קכא) ה' ישמרך מכל רע ישמור את נפשך.
³² דבר.

³³ עי' דב"ר פ"ז סי' ה: ברוך אתה בבוך בפרקמטיא שלך וברוך אתה בצאתך בפרקמטיא שלך ודוד מפרשה (תהלים קכא) ה' ישמר צאתך ובוךך.
³⁴ לעבודה

ספר תהלים פרק קל

- (א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמָקִים קְרָאתֶיךָ שִׁיר דַּתְאֲמַר עַל מַסּוּקִין דַּתְהוּמָא³⁷ מִן עוֹמְקִיא קְרִיתֶךָ יי ה³⁶.
- (ב) אֲדַנִּי שָׁמְעָה בְּקוֹלִי תַהֲיִינָה אֲזַנֶּיךָ יי קַבַּל צְלוֹתִי³⁸ תַהוּיִן אֹדְנֶיךָ צִיתִין לִקְל צְלוֹתִי קִשְׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי:
- (ג) אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמַר יְהִי אֲדַנִּי מִי אֵיךְ⁴⁰ עוֹיִן תִּטּוֹר יְהִי מִן יְקוּם יַעֲמֵד³⁹.
- (ד) כִּי עִמְךָ הִסְלִיחָה לְמַעַן תִּנְרָא⁴¹: אַרוּם גַּבְךָ שְׁבִיקוּתָא מִן בְּגַלְל דַּתְחַמִּי כִי עִמְךָ הִסְלִיחָה – לֹא נָתַת רַשׁוּת לְשִׁלִּיחַ לְסַלּוּחַ כְּמוֹ שְׁנֹאֲמַר (שְׁמוֹת כג) כִּי לֹא יִשָּׂא לְפָשַׁעְכֶם. לְמַעַן תוֹרָא – עַל זֹאת שֶׁלֹּא יֵהָא אָדָם צְטוּחַ עַל סְלִיחַת אַחַר
- (ה) קוֹיִתִּי הִי קְוִתָּה נְפֹשִׁי וְלִדְבָרוֹ אֲמַתִּינִית יי מַתִּינַת נַפְשִׁי וְלֵאִיקְרִיָּה⁴² אֹרִיכִית הוֹחֶלְתִּי:
- קוֹיִתִּי הִי קוֹתָה נַפְשִׁי – קוֹיִי אַחַר קוֹיִי כַעֲזִין (תַּהֲלִים כ"ז) קוֹה אַל הִי חֲזַק וַיֵּאֲמַר לְבָד וְקוֹה כַעֲזִין מִשׁוֹמְרִים לְבָדָר שׁוֹמְרִים לְבָדָר
- (ו) נַפְשִׁי לְאֲדַנִּי מִשְׁמָרִים לְבָדָר נַפְשִׁי אֹרִיכָא⁴⁴ לִי מִן נַטְרִי מַטְרָת⁴⁵ לְצַפְרָא דַּנְטְרִין לְקַרְבָּא שְׁמָרִים לְבָדָר⁴³: קוֹרְבָן⁴⁶ צַפְרָא
- נַפְשִׁי לְהִי מִשׁוֹמְרִים לְבָדָר – הַרְיִנִי מִן הַמַּלְפִּים לְגַלּוּלָה. שׁוֹמְרִים לְבָדָר – מַלְפִּין וְחוֹזְרִין וְמַלְפִּין קַז אַחַר קַז, (מַלְחָתִי)

³⁵ לעסוק בתורה.

³⁶ מדרש תהלים: שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'. אמר רבי יוסי בר חנינא משום ר' אליעזר בן יעקב, לעולם לא יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל, משום שנאמר, ממעמקים קראתיך. תניא נמי הכי, לעולם לא יעמוד אדם לא על גבי מטה ולא על גבי כסא ולא על גבי ספסל ולא על גבי שרפרף ולא במקום גבוה ויתפלל, שאין גבהות לפני המקום, שנאמר, ממעמקים קראתיך ה'. ועי' ויק"ר פ"ג סי' ז: אשרי אדם שיש בו דברי תורה ושמורים בידו ויודע להשיב בהן תשובה שלימה במקומה עליו הכתוב אומר (משלי כ) מים עמוקים עצה בלב איש ואומר (תהלים קל) ממעמקים קראתיך ה'. ועי' שיה"ש רבה פ"ב סי' ד: רבי אבא בר כהנא אמר אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה אני היא וחביבה אני שנתונה בעמקי הצרות וכשידלני הקב"ה מהצרות אני מרטבת מעשים טובים כשושנה ואומרת שירה לפניו הדא הוא דכתיב (שם כ"ו) ה' בצר פקדוך אמר ר' אחא אמרה כנסת ישראל בשעה שאת מעמיק עיניך בי אני מרטבת מעשים טובים כשושנה ואומרת שירה הה"ד (תהלים ק"ל) שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'.

³⁷ הנאמר על עלייתו מהתהום.

³⁸ תקבל תפילתי.

³⁹ עי' תנחומא משפטים יח: ישא ה' פניו אליך אמר דוד רבש"ע למלאך אתה מוסרנו שאינו נושא פנים אם עונות תשמור יה אדני מי יעמוד (תהלים קל). עי' מדרש תהלים לח: כך אמר הקב"ה לישראל, מפני מה אתם אומרים, (תהלים קל, ג) אם עונות תשמר יה ה' מי יעמוד. ישוב רשע מדרכו הרעה. הניחו מעשיכם הרעים ואני מרחם אתכם. עי' ב"ר פצ"ח סי' יד: סליחה בקווי (תהלים קל) כי עמך הסליחה מה כתיב בתריה קויתי ה'.

⁴⁰ אין

⁴¹ מדרש תהלים: כי עמך הסליחה. אמר רבי אבא, הסליחה מופקדת אצלך מראש השנה. וכל כך למה, למען תורא. בשביל ליתן אימתך על בריותיך ביום הכפורים. עי' תנחומא משפטים יח: אם תאמר אין הסליחה מסור לך כי עמך הסליחה למען תורא לא מסרת אותה למלאך שר הפנים

⁴² לכבודו?

⁴³ עי' במ"ר פ"כ סי' כ: כשנער ממליך בהקב"ה השומרים בלילה מוסרין אותו לשומרי היום שנא' (שם קל) נפשי לה' משומרים לבוקר שומרים לבוקר.

⁴⁴ ?

⁴⁵ גשמי

⁴⁶ לקרב קרבן.

תהלים

(ז) יַחַל יִשְׂרָאֵל אֵל ה' כִּי עִם ה' הַחֶסֶד
וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת⁴⁷:
(ח) וְהוּא יַפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל
עוֹנֹתָיו:
מוריך ישראל ליי ארום גבי יי חסדא וסני⁴⁸ עמיה פורקן
והוא יפרוק ית ישראל מכל עויתיה

– מאיר הג"ך –

⁴⁷ עי' אסתר רבה פ"י סי' טו: הפדות בריבוי שנאמר (תהלים ק"ל) יחל ישראל אל ה' כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות. עי' תנא דבי אליהו רבה י: אתה הוא הפודה ומציל את כל באי עולם ואת כל מעשה ידך שבראת בעולם שנאמר (תהלים כה) פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו ואומר (שם קל) יחל ישראל אל ה' כי עם ה' החסד והרבה עמו פדות והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו.
⁴⁸ וסגי?